

Rok powstania: 2017

TOMASZ OLEJNICZAK, ANNA PIKOS

Historia Poczty Polskiej¹

Poczta Polska jest jednym z najstarszych polskich przedsiębiorstw. W roku 2013 obchodziła swoje 455. urodziny. Z tej okazji ukazało się wiele monet oraz specjalny znaczek, który przedstawia słoje przeciętego pnia dębu, symbolizujące długą historię i kolejne stulecia rozwoju Poczty Polskiej (załącznik 1). Niniejsze studium przypadku pokazuje genezę i wczesne lata rozwoju Poczty Polskiej, kiedy to główne wydarzenia i zmiany w organizacji były ściśle powiązane z historią kraju.

Geneza Poczty Polskiej²

Mimo że za swoją datę powstania Poczta Polska przyjmuje 18 października 1558 r., kiedy król Zygmunt II August założył Poczta Królewską, jej korzenie sięgają znacznie wcześniejszych czasów. Konieczność komunikacji rozwijała się wraz z rozwojem cywilizacji i rosła wraz ze skalą rozwoju państwa. Początkowo do przewożenia korespondencji polscy władcy wykorzystywali specjalnych posłańców (tzw. komorników) lub synów szlacheckich, którzy byli wysyłani indywidualnie z każdym rozkazem lub wiadomością. W Polsce pierwsze wzmianki na temat bardziej zorganizowanej komunikacji państwowej są związane z osobą Bolesława Chrobrego, który wprowadził obowiązek dostarczania przez miasta i grody, a następnie wsie tzw. podwodów. Obowiązek polegał na tym, że królewscy posłańcy mogli nieodpłatnie korzystać z koni i wozów dostarczanych przez lokalną ludność. Przywilej ten był jednak często nadużywany przez możnowładców i reprezentantów króla, co prowadziło do oporu miast i wsi, i zabiegania o przywileje zwalniające z tego obowiązku. Opór narastał do tego stopnia, że w XVI w. doszło do wydania tzw. uniwersałów podwodowych, które prawnie regulowały kwestie związane z podwodami, znosząc bezpłatne podwozy i wprowadzając jednolite obciążenia podatkowe dla wszystkich miast. Królewscy posłańcy zobowiązani byli płacić za konie i wozy, a miasta często uchylały się od płacenia podatków – działalność poczty królewskiej była w tamtym czasie deficytowa.

Poza oficjalną pocztą państwową i królewską intensywnie rozwijały się również poczty prywatne, szczególnie między klasztorami, sądami, miastami i kupiectwem, przebiegające wzdłuż krajowych i międzynarodowych szlaków handlowych. Niektóre rodziny kupieckie, szczególnie

¹ Wszystkie dane biznesowe występujące w niniejszym studium przypadku zostały zaczerpnięte z ogólnie dostępnych źródeł i nie zostały w żaden sposób przez autora zmienione ani zmodyfikowane. Zgodnie z najlepszą wiedzą autora dane te są zgodne z prawdą. Autor nie ponosi odpowiedzialności za prawidłowość i rzetelność wykorzystanych danych biznesowych. Wszelkie dane osobowe osób występujących w studium przypadku zostały wykorzystane jedynie dla celów dydaktycznych.

² Niniejsze studium przypadku powstało na podstawie publikacji pt. *400 lat Poczty Polskiej* pod redakcją Franciszka Jakubowskiego, Zofii Manterys oraz Ministerstwa Łączności, Wydawnictwo Komunikacyjne, Warszawa 1958.

włoskie, takie jak Montelupi, i austriackie, jak Fuggerowie, miały świetnie rozwiniętą sieć komunikacyjną tzw. faktorii, przez które przesyłali korespondencję, dokonywali operacji finansowych i przekazywali najnowsze informacje z Europy. Pod koniec XV w. z takich poczty korzystali również władcy polscy.

Wiek XV i XVI to okres gwałtownych zmian społeczno-ekonomicznych. Wraz z rozwojem polskiego handlu zbożowego oraz idącym za tym rozwojem ekonomicznym i rozkwitem Odrodzenia i humanizmu, komunikacja – zarówno wewnętrzna, jak i zewnętrzna – zaczęła nabierać kluczowego znaczenia. Pojawiła się konieczność instytucjonalizacji poczty i podtrzymania kontaktów, zwłaszcza z Włochami. Wzory zaczerpnięto z Europy Zachodniej, gdzie dokładnie w tym samym czasie dynamicznie rozwijała się nowoczesna poczta międzynarodowa, organizowana przez włoską rodzinę Taksisów we współpracy z rodziną Habsburgów. Poczta opierała się na systemie kurierów i koni, rozstawionych co kilka mil, którzy zarówno w dzień, jak i w nocy przekazywali sobie pakiety listów w systemie sztafety. Ze względu na kosztowność takiego rozwiązania i konieczność odciążenia skarbcza cesarskiego bardzo szybko umożliwiono, za dodatkową opłatą, przewóz korespondencji prywatnej kupieckiej i miejskiej. System ten spełniał zatem wymogi definicyjne poczty – regularność i dostępność dla ogółu społeczeństwa. Taki właśnie system został stworzony w Polsce za czasów Zygmunta Augusta³. Król powierzył organizację poczty włoskiemu szlachcicowi Prosperowi Prowanie 18 października 1558 r., mianując go pierwszym dyrektorem poczty. Koszty utrzymania gońców i koni oraz pensja Prowany jako urzędnika pokrywane były ze skarbcza królewskiego, dochody płynęły z opłat pobieranych za przesyłki prywatne. Prowanie udało się zorganizować kurs pocztowy z Krakowa do Wenecji (załącznik 2) niezależnie i bardziej efektywnie od istniejącego już kursu rodu Taksisów. Mimo to w 1562 r. odwołano go ze stanowiska urzędnika pocztowego⁴, powołując Krzysztofa Taksisa, który obiecał królowi dostęp do międzynarodowej sieci pocztowej swojego rodu w Europie Zachodniej. Centrum ówczesnej poczty polskiej stał się Kraków, skąd miały odchodzić dwa kursy do Wenecji (10 dni) oraz do Wilna (7 dni). Ze względu na kłopoty finansowe oraz konflikty z pozostałymi członkami rodziny i rodem Habsburgów Taksis nie był w stanie wywiązać się ze swoich obietnic i dwa lata później został odwołany ze stanowiska. Podobnie było z jego następcą, mieszczaninem krakowskim pochodzenia włoskiego – Piotrem Maffonem.

Kolejny etap rozwoju poczty związany jest z osobą Sebastiana Montelupiego, który objął urząd w 1569 roku. Nauczeni poprzednimi negatywnymi doświadczeniami władcy zawarli jednak w przywileju konkretne zapisy dotyczące obowiązków i uprawnień dyrektora poczty. Nowe zapisy gwarantowały stabilność i regularność kursów, bezpłatność korespondencji międzynarodowej króla oraz wprowadzały oznakowanie posłańców herbem władcy. Montelupi wywiązywał się ze swoich obowiązków na tyle dobrze, że po śmierci Zygmunta III Wazy król Stefan Batory, który planował wojnę z Turcją i intensywnie korespondował z Rzymem, w 1583 r. wznowił umowę z rodziną Montelupich, a w 1632 otrzymali oni przywilej dożywotniego prowadzenia poczty. W związku z przeniesieniem stolicy kurs poczty przedłużono w 1596 r. z Włoch do Warszawy.

Wiek XVII przyniósł kolejne spore zmiany w organizacji systemu pocztowego. Konstytucja sejmowa z 1620 r. i ordynacja pocztowa Władysława IV z 1647 r. położyły podwaliny pod system pocztowy obowiązujący do czasu utraty niepodległości. W systemie tym poczta przestała być królewska, a stawała się państwowa. Miała być utrzymywana ze specjalnego podatku nakładanego na miasta i wsie, w zamian za co między miastami miały zostać ustanowione regularne połączenia pocztowe. Na czele poczty stanął poczmistrz generalny, któremu podlegali magistrowie i delegaci

³ Zygmunt II August (1520–1572) – syn Zygmunta I Starego i Bony Sforzy, od 1529 r. wielki książę litewski, od 1530 król Polski (do 1548 koregent); ostatni wielki książę litewski, ostatni męski przedstawiciel dynastii Jagiellonów. Za jego inicjatywą Koronę Królestwa Polskiego i Wielkie Księstwo Litewskie na mocy Unii lubelskiej połączono w jedno państwo, Rzeczpospolitą Obojga Narodów.

⁴ Prosper Prowana został jednak doceniony przez króla za swoje zasługi. Powierzono mu w dzierżawę m.in. inne najstarsze polskie przedsiębiorstwo – Krakowskie Żupy Solne z kopalnią soli Wieliczka, które przyniosły mu duże dochody.

oraz wiele stacji pocztowych. Dodatkowo nowe prawa umożliwiały tworzenie tzw. poczt partykularnych, tj. prywatnych przedsiębiorstw pocztowych na określonych obszarach, poczt miejskich i zakonnych. Poczt partykularne, z pomocą posłańców pieszych konnych i wozów, zapewniały połączenie pomiędzy większymi ośrodkami miejskimi oraz wewnątrz nich. Wprowadzono również, na wzór poczty królewskiej, standardy pełnienia służby i oznakowania dla gońców. W wyniku wojny północnej ze Szwecją wdrożenie tych postanowień napotkało spore trudności. Poczta odgrywała w tych burzliwych czasach rolę nie tylko głównego źródła informacji o sytuacji politycznej, ale również narzędzia wywiadowczego konkurujących ze sobą dworów. Na porządku dziennym było łamanie tajemnicy korespondencji zagranicznej, a niektóre zakony specjalizowały się łamaniu szyfrów, którymi zaczęto zapisywać najważniejsze wiadomości. W ramach poczt partykularnych specjalną rolę odgrywała poczta w Krakowie, zapewniająca połączenia z Wiedniem i Włochami, oraz Gdańsk, dokąd napływała korespondencja z Niemiec, Hiszpanii i Europy Zachodniej.

W XVII i XVIII wieku sieć pocztowa nadal się rozwijała; powstało między innymi połączenie między Polską a Saksonią oraz Polską i Rosją. Największe zmiany w funkcjonowaniu poczty przyniosły reformy zapoczątkowane przez Stanisława Augusta Poniatowskiego, który w 1764 r. wydał m.in. „Uniwersał w sprawie poczty” regulujący jej działanie. Wytyczono szlaki pocztowe zbiegające się w Warszawie, wzdłuż których rozmieszczono około 200 stacji pocztowych. Urzędnicy pocztowi stawali się urzędnikami królewskimi, których obowiązywały wysokie standardy zachowania. Wprowadzono szereg innowacji, takich jak lakowe pieczęcie do zabezpieczania korespondencji, i zwiększono częstotliwość przekazywania przesyłek (o ich odejściu zawiadamiano hejnałem granym na trąbce pocztowej). Poczmistrz toruński Jakub Rubikowski zastąpił jako autor jednego z pierwszych biuletynów pocztowych, tj. gazety z najświeższymi wiadomościami z kraju i ze świata. Dodatkowo w 1765 r. wprowadzono nową taryfę, stosując zasadę równości opłat dla wszystkich bez względu na stan i urząd. Płacono, tak jak dawniej, za wagę listu i odległość, jaką miał przebyć; dodatkowo za korzystanie z koni płacono od mili. Dzięki przeprowadzonej przez Stanisława Augusta reformie poczta polska stała się najlepiej zorganizowaną instytucją tego typu w Europie. Niestety w kolejnych latach ciągłość rozwoju poczty była wielokrotnie przerywana wydarzeniami politycznymi, takimi jak zabory, wojny napoleońskie czy powstania narodowe. W rezultacie zaborów przez wiele lat poczta funkcjonowała w postaci nieskoordynowanych sieci pocztowych, działających na odrębnych zasadach i doraźnie uzupełnianych pocztami samorządowymi, miejskimi czy wojskowymi.

Poczta Polska na początku XX wieku

W XX wieku, pomimo dramatycznych wydarzeń I i II wojny światowej, Poczta Polska przeszła niebywałą wręcz transformację. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości stała się scentralizowanym i efektywnie zarządzanym przedsiębiorstwem państwowym, zapewniającym dostęp do komunikacji szerokim rzeszom społeczeństwa. Pod względem technologicznym przeszła od dyliżansów i wozów konnych do poczty kolejowej, telegraficznej, morskiej, lotniczej oraz międzynarodowej komunikacji w ramach sieci radiotelefonicznej oraz telewizyjnej. W końcu pod względem społecznym Poczta utrzymała swój status podstawowego narzędzia jedności państwa polskiego, dodatkowo stając się symbolem bohaterskiego oporu wobec hitlerowskiej agresji w okresie II wojny światowej. Warto prześledzić, jak dramatycznym zmianom uległy potrzeby klientów Poczty i w jaki sposób Poczta Polska starała się za nimi nadążyć.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. głównym wyzwaniem, jakie stanęło przed nowo utworzonymi strukturami pocztowymi było ustalenie stanu organizacyjno-prawnego organizacji oraz – w dalszej kolejności – modernizacja, komercjalizacja i upowszechnienie działań. Początkowo struktury pocztowe włączono do administracji publicznej – najpierw Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, następnie utworzonego dekretem Naczelnika Państwa Piłsudskiego 1919 r. niezależ-

nego Ministerstwa Poczty i Telegrafów wraz z nowo powstałą Poczta Kasą Oszczędności. Dekret wprowadzał podstawowe zasady funkcjonowania poczty, takie jak:

- wyłączność państwa w zakresie eksploatacji urządzeń pocztowych, telefonicznych i telegraficznych oraz przewodu i doręczania wszelkiego rodzaju przesyłek,
- użyteczność publiczna, przyznającą każdemu prawo do korzystania z urządzeń pocztowych,
- odpłatność, tajemnica korespondencji oraz prawa i obowiązki pracowników poczty.

Konieczna była również reorganizacja struktur terenowych. Poczta podzielona na 5 okręgów dyrekcyjnych stanowiących centrale telefoniczne i telegraficzne. Obsługę ludności zapewniały wtedy istniejące wcześniej sieci urzędów i agencji, których zakres działalności stopniowo uregulowano na początku lat 20. Początkowo poczta oferowała jedynie przesyłki listów; w 1919 r. wprowadzono pierwsze znaczki pocztowe, a następnie kolejne nowe usługi, takie jak:

- przesyłanie czasopism,
- przesyłanie paczek (stopniowo coraz większych, do 20 kg),
- przesyłanie listów wartościowych, przekazów pocztowych i telegraficznych,
- przesyłanie listów ekspresowych, za pobraniem, poleconych itd.
- obsługa czeków, oszczędności i rent przez PKO.

Na przełomie 1919 i 1920 roku Poczta przystąpiła do międzynarodowych struktur pocztowych, zawiązując umowy i kontakty z poszczególnymi krajami i rozpoczynając międzynarodowy transfer przesyłek i listów. Znacznym utrudnieniem dla jej działań był fakt, że pod każdym zaborem obowiązywała inna waluta. Do tego inflacja szalejąca w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości i w czasie wojny z polsko-bolszewickiej uniemożliwiała ustalenie jednolitych stawek aż do 1924 r., kiedy wprowadzono taryfy oparte na polskim złotym. W pierwszej połowie lat 20. działalność Poczty była deficytowa, nie było tym samym mowy o rozwoju działalności inwestycyjnej. Infrastruktura pocztowa w tym wczesnym okresie była oparta na trzonie systemu, jakim były połączenia kolejowe, uzupełnianie przez połączenia samochodowe, konne, rowerowe i lotnicze. Ważną częścią infrastruktury było również wyposażenie poczt w skrzynki pocztowe, szafy pancerne, worki, stemplownice, telegrafy. Wszystkie elementy infrastruktury zostały przejęte od zaborców i były przestarzałe. Rozwijający się przemysł nie był w stanie sprostać specyficznym potrzebom poczty. W połowie lat 20. poczta podlega reorganizacji – zostaje włączona do Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Rozszerza się działalność usług, w tym abonament radiowy, rozwija się sieć placówek, zwiększa się liczba przesyłek krajowych i międzynarodowych. Wzrostowi popytu towarzyszy również prawie dwukrotny wzrost opłat za usługi pocztowe.

Punktem kulminacyjnym rozwoju w okresie międzywojennym było utworzenie w 1928 r. państwowego przedsiębiorstwa Polska Poczta, Telegraf i Telefon (PPTiT). Nadanie formy prawnej przedsiębiorstwa, w przeciwieństwie do dotychczasowej jednostki administracyjnej, miało na celu podniesienie rentowności i efektywności oraz wygenerowanie nadwyżek dla skarbu państwa. Misję realizowano zgodnie ze strategią koncentracji na potrzebach przemysłu i na usługach pocztowych oraz telekomunikacyjnych w dużych ośrodkach miejskich, kosztem wsi i słabo rozwiniętych ośrodków gospodarczych. Jednym z wydarzeń, któremu musiano sprostać był kryzys końca lat 20. W odpowiedzi na spadek obrotów Poczta zareagowała drastycznym podwyższeniem opłat za listy, paczki i kartki, w tym usługi telefoniczne, co doprowadziło do dalszego kurczenia się wpływów i pomijania Poczty w przesyłaniu korespondencji. Na początku lat 30. Poczta wprowadziła zatem nowe usługi: paczki żywnościowe, wypłatę emerytur, sprzedaż losów loterii państwowej, widokówek itd. Zmniejszono również nieznacznie opłaty pocztowe i opłaty za instalację telefonu oraz abonamenty telefoniczne. W celu zwiększenia obrotów zdecydowano się na utworzenie w 1933 r. wspólnie z Polskim Radiem spółki Reklama Poczta, wydającej czasopismo popularyzujące usługi pocztowe i budującej bazę danych adresów w celu rozsyłania ulotek reklamowych. Sytuację Poczty

ratowała również zasada odpłatności korespondencji urzędowej i państwowej. Po przezwyciężeniu kryzysu postępowała komercjalizacja: wprowadzono nowe usługi, sprzedaż czasopism, tzw. listów pocztowych, tj. gotowych kopert z papeterią, różnych form telegramów i fototelegramów, rozmów o ustalonej godzinie oraz zwiększono wagę paczek żywnościowych oraz wartości przekazów pocztowych. Wszystkie te działania prowadziły do zwiększania się skali i popularności usług pocztowych.

W związku z dynamicznym rozwojem działalności i zmianą specyfiki działalności na komercyjną w drugiej połowie lat 30. nastąpił to dynamiczny okres szkoleń i rozwoju kompetencji pracowników Poczty oraz czas normalizacji praw i obowiązków. Inwestycje prowadziły również do poprawy stanu i dalszego rozwoju infrastruktury pocztowej, w tym standaryzacji i budowy sieci urzędów pocztowych dostosowanych do potrzeb modernizującej się organizacji. Pod koniec lat 30. organizacja Poczty ulegała stopniowej decentralizacji w celu przyznania większych uprawnień urzędom obwodowym i rejonowym, zapewniając im lepiej przystosowane do potrzeb lokalnych. Tuż przed wybuchem II wojny światowej, we wrześniu 1939 roku, Poczta Polska była dynamicznie rozwijającym się przedsiębiorstwem z bogatym zakresem usług i rozbudowaną infrastrukturą oraz ambitnymi planami dalszej rozbudowy. Liczba skrzynek pocztowych wzrosła czterokrotnie, osiągając poziom 39 111, a sieć urzędów wzrosła blisko dwukrotnie – do 5086. W roku 1937 należący do Poczty Państwowy Instytut Telekomunikacyjny we współpracy z Polskim Radiem rozpoczął pierwsze eksperymenty z przekazem sygnału telewizyjnego, a w 1939 r. rozpoczęto pracę nad budową kamery. Wybuch wojny przerwał rozwój przedsiębiorstwa Polska Poczta.

Poczta Polska w czasie II wojny światowej

Historia Poczty Polskiej w Gdańsku sięga czasów II Rzeczypospolitej. Po drugim rozbiórce Polski i odcięciu Gdańska od granic Polski Poczta Polska została zlikwidowana. Po latach, na mocy Traktatu Wersalskiego, utworzono Wolne Miasto Gdańsk, będące pod wyłącznym wpływem Niemiec. 10 stycznia 1920 r. Polska otrzymała prawo zorganizowania własnej służby pocztowo-telegraficznej w Porcie Gdańskim. 5 stycznia 1925 r. oddano do użytku Polski Urząd Pocztowo-Telegraficzny. Przesyłki listowe opłacano polskimi znaczkami pocztowymi z nadrukiem „Port Gdańsk”. 1 września 1939 r. oddziały policji gdańskiej i oddziały SS zaatakowały budynek Poczty Polskiej usytuowany na Placu Heweliusza. Znajdujący się wewnątrz pracownicy Poczty Polskiej – listonosze, urzędnicy, gońcy – po otwarciu tajnej instrukcji przygotowanej na wypadek działań wojennych podjęli obronę poczty, która miała trwać sześć godzin. Poddano się po 14-godzinnej obronie. Wszystkich obrońców rozstrzelano w październiku 1939 roku. W uznaniu bohaterstwa poległych pocztowców 31 października 1945 r. Związek Zawodowy Pracowników Poczty i Telegrafów Gdańsk 1 odznaczony został Orderem Krzyża „Virtuti Militari”.

W czasie II wojny światowej działalność Poczty nie została bynajmniej przerwana, a jedynie zmieniła swoją formę. Oprócz oficjalnej poczty kontrolowanej przez hitlerowskie władze okupacyjne funkcjonowały w tym czasie również poczty wojskowe, powstańcze, obozowe emigracyjne, spełniające kluczową funkcję w zachowywaniu łączności pomiędzy ludźmi. Przekazywanie prostych wiadomości nierzadko okupione było poświęceniem lub utratą życia i wymagało niezwykłej odwagi od gońców i pocztowców. W polskiej historii na specjalne wyróżnienie zasługuje również legendarna obrona Poczty Gdańskiej, w której ofiarność i bohaterstwo pocztowców stawiających zaciekle opór oddziałom SS na stałe wpięły Poczcie w poczet legend bohaterskich czynów⁵.

⁵ Pamięć o bohaterskich obrońcach zachowana jest w osobnym Muzeum Poczty Polskiej w Gdańsku, <http://www.mhmg.pl/oddzial/6/muzeum-poczty-polskiej-w-gdansku> (13.03.2017).

Poczta Polska w latach powojennych

Po zakończeniu II wojny światowej sprawą kluczową stała się odbudowa zrujnowanej sieci pocztowo-telekomunikacyjnej. Ze względu na zniszczenia wojenne i zrujnowaną infrastrukturę kolejowo-drogową początkowo posługiwano się samolotami lotnictwa cywilnego, motocyklami i samochodami. Następnie w miarę postępującej odbudowy wznawiano połączenia kolejowe. Do końca grudnia 1944 r. udało się uruchomić 614 placówek pocztowo-telekomunikacyjnych, zajmujących się bezpośrednią obsługą klientów i zaspokajających podstawowe potrzeby w zakresie komunikacji krajowej. Co ciekawe, z racji ograniczonej liczby placówek i pracowników służby pocztowej w tych wczesnych latach powrócono do tradycyjnego systemu podwodowego. Zgodnie z nim na urzędach mniejszych miejscowości, gmin i wsi spoczywał obowiązek wydelegowania posłańców pieszych, rowerowych i konnych, którzy odbierali korespondencję i przesyłki z najbliższej placówki pocztowej. W połowie 1944 r. formalnie wznowiono działalność przedwojennego przedsiębiorstwa Poczta Polska Telegraf i Telefon i ustalono pierwsze stawki taryfowe na listy, czasopisma, paczki i przekazy pocztowe. Rok później zakres usług wrócił do poziomu z okresu międzywojennego i uwzględniał wznowienie działalności Pocztovej Kasy Oszczędności, usługi finansowo-bankowe oraz wypłatę rent i emerytur. Po przywróceniu podstawowego poziomu infrastruktury i usług placówki pocztowe stały się ważnym narzędziem kontroli administracji państwowej, zapewniając system szybkiej komunikacji z administracją lokalną i wspierając koordynację niezbędną do realizacji planów.

W latach 50. najważniejszym wydarzeniem było dostosowanie struktur organizacyjnych poczty do nowego podziału administracyjnego kraju definiującego 17 województw i 5 wydzielonych miast. Ponadto podjęto kilka prób reorganizacji Poczty, starając się oddzielić pocztę od telekomunikacji, doprowadzić do centralizacji łączności czy nadać ministrowi monopol i uprawnienia do swobodnego ograniczania komunikacji w kraju. Próby te były pierwszym sygnałem, że nowe władze traktują łączność jako jedno z głównych narzędzi utrzymania ustroju i kontroli społeczeństwa.

W latach 60. i 70. państwo stopniowo zaczęło ograniczać swój monopol w zakresie łączności i usług pocztowych, i nowelizowało akty prawne dotyczące państwowego przedsiębiorstwa PPTiT. W związku z nowym podziałem administracyjnym kraju w 1975 r. i zwiększeniem liczby województw do 49 konieczna była również kolejna reorganizacja poczty tworząca ponad wojewódzkie okręgi pocztowe.

W latach 80. W dalszym stopniu ograniczono monopol w zakresie łączności, wprowadzając możliwość wydawania zezwoleń na zakładanie i używanie przewodowych sieci telekomunikacyjnych i radiokomunikacyjnych oraz urządzeń radiowych. Co więcej: dokonano długo oczekiwanej restrukturyzacji PPTiT w przedsiębiorstwo wielozakładowe, z którego wydzielono łączność. Według stanu na 1 stycznia 1989 roku PPTiT składało się z 11 instytucji centralnych, 49 dyrekcji wojewódzkich, 10 zakładów transportu samochodowego, 9 zakładów radiokomunikacji i teletransmisji oraz 11 zakładów technicznych. W roku 1991 powstały 2 niezależne przedsiębiorstwa Poczta Polska i Telekomunikacja Polska. Przez następne 18 lat Poczta Polska funkcjonowała jako Państwowe Przedsiębiorstwo Użyteczności Publicznej.

Poczta Polska w XXI wieku⁶

Obecnie Poczta Polska jest największym polskim przedsiębiorstwem, zatrudniającym 80 tys. pracowników i posiadającym 7000 placówek. W roku 2009 Poczta Polska została przekształcona w Spółkę Akcyjną w całości należącą do skarbu państwa. W roku 2013 poczta przeszła *rebranding*, nawiązując do tradycji poczty królewskiej i zmieniając kolorystykę z niebieskiej na czerwony i złoty. Przeprowadzono również proces stopniowego odnawiania sieci placówek pocztowych. Nowe placówki

⁶ <https://www.poczta-polska.pl/o-firmie/historia/> (13.03.2017).

są tworzone według standardu obejmującego jednolitą kolorystykę, aranżację, wykończenie i funkcjonalność oraz wydzielone strefy: pocztową (listy, paczki, wpłaty i wypłaty), bankowo-ubezpieczeniową (konta, lokaty, polisy), handlową (np. kartki pocztowe czy prasa), w większych placówkach są także strefy samoobsługowe z urządzeniami do nadawania i odbioru przesyłek pocztowych.

W XXI w. Poczta Polska musi stawić czoła trzem nowym wyzwaniom, które zmuszają wszystkie poczty na świecie do zdefiniowania na nowo swoich celów strategicznych:

- 1) liberalizacji rynku usług pocztowych,
- 2) zjawiska e-substytucji, tj. korzystania z elektronicznych form komunikacji zamiast tradycyjnej komunikacji pocztowej,
- 3) wzrostu e-commerce.

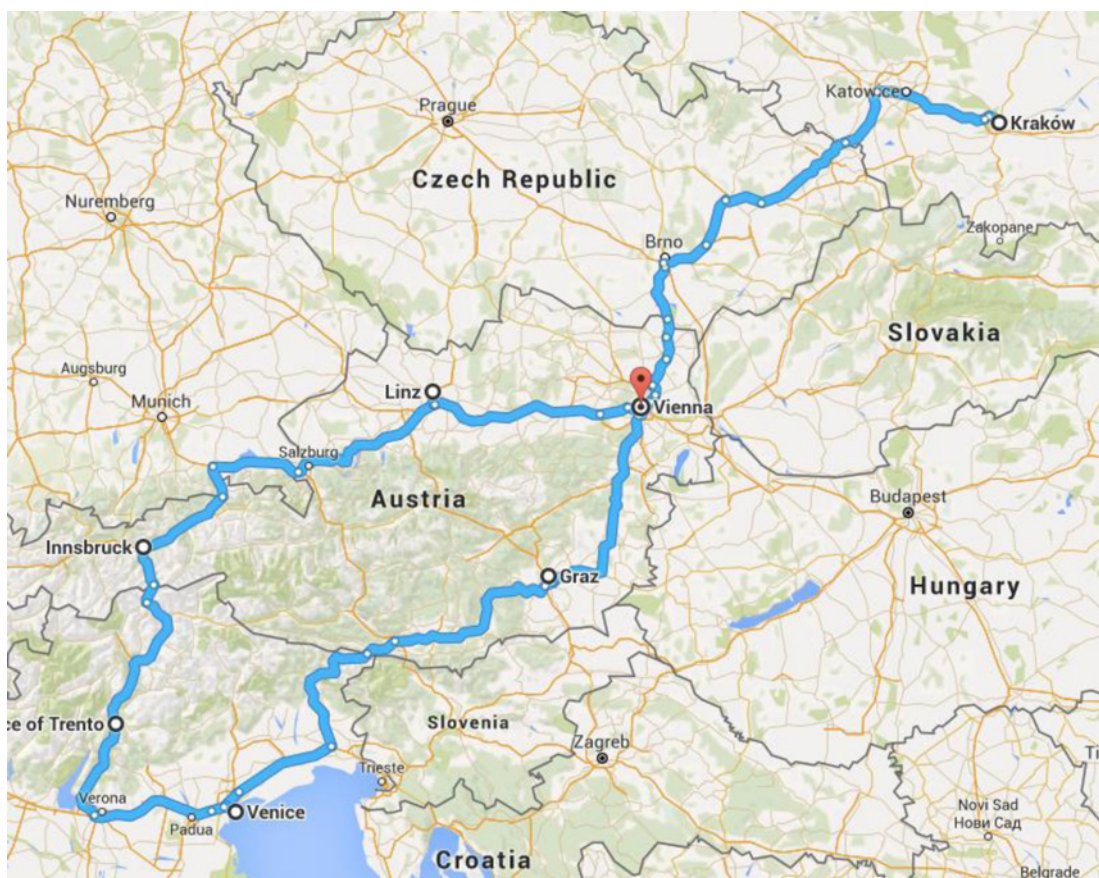
Przełomowym momentem liberalizacji rynku usług pocztowych było zniesienie monopolu Poczty Polskiej na przesyłki lżejsze niż 50 g w 2013 roku. Poczta zmuszona jest walczyć z konkurentami w postaci firm kurierskich, takich jak FedEx, DHL czy DPD. Dodatkowo w branży zaczęły pojawiać się innowacje i całkowicie nowi gracze, tacy jak InPost, który bardzo szybko stał się jednym z głównych konkurentów Poczty.

Oprócz prowadzenia walki konkurencyjnej dodatkowo poczta zmuszona jest dostosować swoje usługi do potrzeb nowego pokolenia klientów korzystających z Internetu i telefonu komórkowego. Poczta Polska, starając się sprostać tym nowym trendom, w 2012 roku utworzyła Spółkę Poczta Polska Usługi Cyfrowe, która w latach 2013–2014 uruchomiła szereg innowacyjnych produktów i usług, takich jak e-przesyłka, neokartka, neolist, neoznaczek, neofaktura. Stopniowo wprowadzane są kolejne usługi i rozwiązania, takie jak elektroniczne wersje awizo, możliwość zaprojektowania swojego znaczka lub pocztówek czy nadania paczki przez Internet. W końcu w odpowiedzi na dynamiczny rozwój handlu internetowego w 2014 r. stworzono dla nich platformę eCommerce, która umożliwiła korzystanie z całego pakietu usług dedykowanego tego rodzaju użytkownikom.

ZAŁĄCZNIK 1. Znaczek pocztowy wydany z okazji 455-lecia poczty

Źródło: <https://media.poczta-polska.pl/pr/257279/znaczek-z-okazji-455-lecia-poczty-polskiej> (26.02.2016).

Załącznik 2. Mapa pierwszego połączenia pocztowego Kraków–Wenecja

Źródło: opracowanie własne.